

■ ZAGREB | Druga rasprava građanske inicijative »EU 1481«

## Za lustraciju, ali na miran, argumentiran i demokratski način

Ana Dagelić

U organizaciji Odjela za politologiju Matice hrvatske održana je u srijedu 30. rujna u velikoj dvorani Matice hrvatske u Zagrebu druga u nizu rasprava građanske inicijative »EU 1481«, osnovane s ciljem iznalaženja najboljega puta za prijedlog općega hrvatskoga zakona o lustraciji.

Druga rasprava, u kojoj su uz moderiranje docenta Odjela za povijest Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta Ivana Bulića sudjelovali profesori Marko Veselica i Ivo Banac, organizirana je pod naslovom »Živjeti u komunističkoj Hrvatskoj i svjedočiti o postjugoslavenskoj tranziciji«.

Među brojnim okupljenima, kojima je pozdravnu riječ uputio pročelnik Odjela za politologiju Matice hrvatske Jure Vujić, bili su pomoćni zagrebački biskup Ivan Šaško te savjetnik za ustavnopravna pitanja iz Ureda predsjednice Vladimir Šeks.

### »Pozvali smo žive svjedoke komunističkoga totalitarizma«

Vujić je kao jedan od poticaja za raspravu istaknuo disfunkcije današnjega hrvatskoga demokratskoga sustava koji, kako je rekao, trpi od mentalnoga, političkoga, praktičnoga i gospodarskoga naslijeđa iz doba komunizma. Raspravu je najavio riječima: »Pozvali smo žive svjedoke komunističkoga totalitarizma da nam ispričaju svoje verzije hrvatske zbilje, koje se suprotstavljaju verziji današnjega recikliranoga komunizma kojim se želi servirati da je bilo lijepo živjeti u Jugoslaviji te da ona nije pripadala tvrdom staljinističkom sovjetskom bloku.«

Prije okrugloga stola prvi je put prikazan videoprilog u kojemu Dražen Budiša svjedoči o patnjama koje je proživio za vrijeme bivšega režima, počevši od prosinca 1971. godine kada je na zagrebačkom Zrinjvcu bio uhićen. Opisao je teške trenutke kojih se sjeća iz zatvora u Staroj Gradišci te posvjedočio da je to bio jedan od najzloglasnijih europskih zatvora, što potvrđuje i činjenica da je od svih bio jedini bez grijanja, pa su se zatvorenici često odlučivali čak i na samoranjavanje, koje bi im omogućilo barem nekoliko dana u humanijim bolničkim uvjetima.

»U početku bijaše riječ, i riječ bijaše kod Boga, i riječ bijaše Bog. U Hrvatskoj riječ bijaše zločin«, napisao je 1990. godine Marko Veselica, a tim citatom raspravu je započeo moderator Bulić i podsjetio: »Svećenike su nam ubijali zbog riječi: napisane, izgovorene ili uglazbljene. Blaženika, a uskoro i svetca su nam zbog riječi do smrti otrovali.«

### Kako prenijeti kontekst komunističkoga vremena?

Na pitanje u kojoj je mjeri izgorena riječ utjecala na sudbine ljudi tijekom komunizma dr. Banac je rekao da je kontrola nad svakim aspektom života bila primarna zadaća režima i nastavio: »Mogao bih svjedočiti o tom razdoblju iz vremena

kad sam bio još dijete: moj otac je emigrirao 1947. godine, moj djed je umro u Lepoglavi 1949. godine: to daje vrlo jasan status u sustavu u kojem je sve kontrolirano. Iz znanja o tome što se događalo u prethodnim razdobljima moramo izvući pouke koje naš ne će obeshrabriti. Ono što je Hrvatima potrebno više nego ikada drugo jest samopouzdanje.« Dr. Banac naglasio je da ga muči pitanje kako prenijeti kontekst komunističkoga vremena, izražavajući bojazan da nabiranje iskustava doživljenih tijekom komunističkoga režima današnjim gimnazijalcima i sveučilištarcima ne znači mnogo, jer oni to ne mogu usporediti s onim što se događa danas. »Taj kontekst mi ne uspijevamo prenijeti i mislim da je to propust naše

**Marko Veselica:** »Ne kažem da te ljude treba progoniti, šikanirati i zatvarati, ali smatram da treba vrlo temeljito i sa znanstvenim pristupom istražiti komunistički teror. Treba se temeljito, stvaralački i lucidno obračunati s komunizmom, mora se dati dijagnoza.«

**Jure Vujić:** »Pozvali smo žive svjedoke komunističkoga totalitarizma da nam ispričaju svoje verzije hrvatske zbilje, koje se suprotstavljaju verziji današnjega recikliranoga komunizma kojim se želi servirati da je bilo lijepo živjeti u Jugoslaviji te da ona nije pripadala tvrdom staljinističkom sovjetskom bloku.«

**Ivo Banac:** »Ne spominjući imena, posve smo svjesni činjenice da u Vrhovnom sudu danas ima ljudi koji su u komunističkom režimu sudili u političkim procesima. Oni tamo ne bi smjeli biti i to se relativno lako može riješiti. Veći je problem sučeljanje s prošlošću komunizma.«

generacije koja živi u razdoblju relativizacija, kada mnogo toga iščezava iza horizonta kao da se nikada nije dogodilo«, upozorio je.

Govoreći o osobnim sjećanjima i uvidima, Veselica je podsjetio da je unatoč velikim poteškoćama i velikom broju, između sto i sto pedeset tisuća hrvatskih političkih zatvorenika, te unatoč Bleiburgu i jamama po cijeloj Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, hrvatski narod izdržao te da su njegove snage i Katolička Crkva stvorile duhovnu jakost i pretpostavke da se jednoga dana na demokratskim izborima stvori samostalna hrvatska država. Veselica je naglasio da je bio među tri najprogonjenija čovjeka na svijetu, nevino osuđen zbog svojih riječi i stajališta, koja se nisu slagala s tadašnjim komunističkim i velikosrpskim režimom. Podsjetio je i na »fenomen« hrvatskoga naroda koji je golouruk izborio pobjedu u Domovinskom ratu i poručio: »Ja sam se darovao Hrvatskoj, meni je važno da Hrvatska postoji i da ide naprijed, iako je sada u krizi. Potre-

ban je novi hrvatski preporod, novo hrvatsko proljeće, jer su brojni ljudi na vlasti ostali na, nešto revaloriziranim, komunističkim pozicijama. Nadam se i vjerujem da ćemo stvoriti nacionalnu strategiju da spasimo Hrvatsku, da Hrvati ostvare novi gospodarski razvoj te da se spriječi izlazak mladih ljudi iz Hrvatske.«

### Inficirani jugoslavenskim komunističkim sustavom

Tema završnoga dijela rasprave bila je lustracija, u vezi s kojom je dr. Banac spomenuo sintagmu »nedovršene revolucije«, koja se rabi za niz istočnoeuropskih zemalja te se, kako je rekao, može rabiti i za Hrvatsku, što znači da još nije došlo do sustavnoga obračuna s komunističkom diktaturom. S tim u vezi rekao je da treba inzistirati na tome da oni koji su bili u Udbi, koji su kao sudci sudili u tadašnjim političkim procesima i slično, ne mogu obnašati javne funkcije: »Ne spominjući imena, posve smo svjesni činjenice da u Vrhovnom sudu danas ima ljudi koji su u komunističkom režimu sudili u političkim procesima. Oni tamo ne bi smjeli biti i to se relativno lako može riješiti. Veći je problem sučeljanje s prošlošću komunizma, to je nešto što se doista mora do kraja odraditi jer kad gledamo recimo nastavu u školama, to je pitanje tretirano na neutralan način te se govori o jednom sustavu koji je imao stanovite aspekte, ali se nikada ne ulazi u stvarne konotacije sustava i što je najgore, rabe se sintagme toga sustava. Još smo uvijek u našem jeziku inficirani načinom razmišljanja jugoslavenskoga komunističkoga sustava. To jednostavno moramo izbaciti iz upotrebe.« Što se tiče obračuna s komunističkim sustavom iznutra, istaknuo je Banac, u Hrvatskoj nije bilo stvarno revolucionarnih planova, što je s vremenom dovelo do niza negativnih posljedica.

### Temeljito, stvaralački i lucidno obračunati se s komunizmom

Pitanje lustracije komentirao je i Veselica, naglašavajući da u tome postoji veliki otpor vladajućega sustava: »Ne kažem da te ljude treba progoniti, šikanirati i zatvarati, ali smatram da treba vrlo temeljito i sa znanstvenim pristupom istražiti komunistički teror. Treba se temeljito, stvaralački i lucidno obračunati s komunizmom, mora se dati dijagnoza. Smatram da to Europa od nas traži, a ta je zadaća pred hrvatskim intelektualcima, pred Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti, pred Maticom hrvatskom, hrvatskim političkim strankama i hrvatskim medijima. Stali smo na pasivnosti koja nije prihvatljiva.«

Sudionici drugoga okrugloga stola inicijative »EU 1481« zaključili su da u Hrvatskoj i dalje postoji svojevrsna borba protiv nezavisnosti, koja se očituje u diskreditiranju Hrvatske na različite načine, no unatoč svim poteškoćama može se i treba provesti lustracija, i to na miran, argumentiran i demokratski način. ■



● »Živjeti u komunističkoj Hrvatskoj i svjedočiti o postjugoslavenskoj tranziciji«, bila je tema rasprave